

УДК 342.951

Г.В. ДЖАГУПОВ, канд. юрид. наук, доц.,
Харківський національний університет внутрішніх справ

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ В ДЕРЖАВІ

Ключові слова: громадська безпека, значення

В Основному Законі України записано, що конституційний лад України ґрунтується на принципі пріоритету прав і свобод людини й громадянина, а держава відповідальна перед людиною і суспільством за свою діяльність. При цьому слід враховувати і те, що права і свободи громадянина України нерозривно пов'язані з їх громадськими обов'язками, з повагою до закону. Дійсна демократія несумісна ні з свавіллям, ні з безвідповідальністю.

Відповідно до Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення до найважливіших об'єктів, що охороняються державою, належать громадський порядок та громадська безпека. Ці об'єкти охороняються шляхом адміністративного нагляду, прямого адміністративного примусу, оперативно-розшукових заходів, застосування адміністративних і кримінальних покарань. Громадський порядок і громадська безпека – це фундамент нормального життя всіх громадян, діяльності всіх державних, громадських та приватних установ і підприємств, а тому до охорони цих об'єктів держава завжди ставилася як до охорони суспільного блага, надавала цій охороні політичного значення.

Слід підкреслити, що міцна громадська безпека – необхідна умова та органічна складова цивілізованого способу життя, успішного функціонування суспільства і держави, її інститутів. Громадська безпека включає відносини, які попереджують або усувають шкідливі для життя та здоров'я людини наслідки, котрі можуть бути заподіяні в резуль-

таті дій людей або штучним, або природним джерелом підвищеної небезпеки.

Термін «громадська безпека» досить часто зустрічається в чинних нормативних актах, наприклад у Кодексі України про адміністративні правопорушення, Законах України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» та «Про правовий режим надзвичайного стану». Крім того, дефініцію «громадська безпека» носить одна із галузевих підсистем органів внутрішніх справ – міліція громадської безпеки. Маючи особисте відношення до факту існування структури з такою назвою, доцільно було проаналізувати природу терміну «громадська безпека», її сутність і належність до міліції. В науковій літературі останні роки все більш жваво вивчається та аналізується це поняття. З огляду на це, принципової наукової значущості та актуальності набуває дослідження сутності та змісту названого терміну, що і є метою даної статті.

У сучасній юридичній літературі можна зустріти різні погляди на розуміння громадської безпеки. Треба зазначити, що обговорення, які ведуться в цій галузі, не дозволяють побачити єдності в поглядах на це питання.

Ґрунтовне дослідження суті і значення громадської безпеки як об'єкта адміністративної охорони вимагає вивчення та аналізу її змісту, правової бази, реальних гарантій забезпечення та адміністративно-правових заходів захисту. Надійна громадська безпека, в першу чергу, необхідна (в цьому її основна мета) для захисту життя, здоров'я, честі, гідності громадян, їх законних інтересів, забезпечення суспільного спокою, охорони майна, створення реальних умов для нормального функціонування держави та її органів, об'єднань громадян, трудових колективів. Підтримання громадської безпеки і громадського порядку особливо важливо при здійсненні значних суспільно-політичних заходів, а також при стихійному лихові, аваріях, пожежах та інших надзвичайних подіях, які різко знижують звичайні умови життя громадян, загрожують їх безпеці, майну, ускладнюють

діяльність підприємств і установ.

Ряд авторів справедливо відмічають, що громадська безпека в широкому розумінні є складним структурним явищем, що охоплює різнобічні суспільні відносини. В широкому і вузькому розумінні громадська безпека розглядалась в юридичній літературі і раніше, зокрема, в роботах В.В. Серьогіна, А.П. Ключніченко, Л.Л. Попова та інших. Її основу становлять різні соціальні норми: правові, моральні, правила співжиття, звичаї. Громадська безпека є важливою основою існування суспільства і в той же час наслідком тих процесів, що відбуваються в суспільстві. Вивчення і розуміння діалектичного взаємозв'язку між факторами суспільного життя та ступенем їх впорядкованості – необхідна умова визначення такого феномена, як громадська безпека.

Дослідженню поняття «громадська безпека» та співвідношенню його з поняттями «громадський порядок» і «забезпечення громадської безпеки», присвятили свої наукові праці О.М. Бандурка, І.П. Веремеєнко, І.П. Голосніченко, В.К. Гіжевський, В.Л. Грохольський, Є.В. Додін, М.В. Ковалів, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, О.І. Остапенко, Ю.І. Римаренко та інші. Всі вони загалом дійшли до спільної позиції щодо змісту цих понять.

Перед усім, поняття «безпека» у Великому тлумачному словнику сучасної української мови трактується як: «стан, коли кому-, чому-небудь ніщо не загрожує» [1, с.70]. Таке визначення вказує на загальність та багатогранність цього поняття.

Так, О.П. Дзьобань [2, с.38] розглядає поняття безпеки «як рівень (ступінь) захищеності будь-якого суб'єкта від тих або інших загроз, внаслідок впливу яких йому (суб'єкту) може бути нанесений певний збиток». Крім того, в спеціальній літературі безпека розглядається «як стан захищеності життєво важливих інтересів: 1) особи, що виявляються в її правах і свободах; 2) суспільства, які сконцентровані в його матеріальних і духовних цінностях, а виявляються у можливості громадян виступати єдиним джерелом влади;

3) держави, що виражені в її конституційному ладі, суверенітеті, територіальній цілісності та у праві здійснювати (реалізовувати) владу».

Надані визначення є схожими у розумінні безпеки, як стану, рівня «захищеності», але суттєво відрізняються у тому, що перше формулювання вказує на захищеність «від тих або інших загроз», а друге саме на захищеність «життєво важливих інтересів».

Визначення безпеки, що надає В.А. Ліпкан [3, с.57], на нашу думку, є найбільш повним, він вважає, що «безпека – це гарантована конституційними, законодавчими і практичними заходами захищеність і за безпеченість життєво важливих інтересів об'єкта від зовнішніх і внутрішніх загроз». Таким чином, з останнього визначення можна надати таку класифікацію безпеки за видом загрози життєво важливим інтересам:

– зовнішня безпека – це захищеність національних інтересів, національних цінностей і способу життя від загроз, що виходять ззовні.

– внутрішня безпека – до якої відносять ті суспільні відносини, що пов'язані з запобіганням або усуненням загрози для життя і здоров'я людей, їхнього майна (власності) всередині країни [2, с.40–41].

Ю. Нікітін вказує, що «забезпечення внутрішньої безпеки суспільства в значній мірі залежить від національної системи забезпечення безпеки української держави, де на всеоб'ємному (внутрішньому та зовнішньому) рівні і повинні гарантуватися життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави» [4, с.119].

Таким чином, необхідно розглянути категорію національної безпеки, яка за ст.1 Закону України «Про основи національної безпеки України» визначається як «захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам» [5].

М.Б. Левицька вказує, що «національну

безпеку слід розуміти як такий ступінь захищеності особи, держави та суспільства, що забезпечує їх стале функціонування та базується на діяльності особи, суспільства, держави та інших суб'єктів для виявлення, попередження, припинення та ліквідації наслідків загроз національним інтересам» [6, с.33].

Отже, за Законом України «Про основи національної безпеки України» у ст.3 надається перелік об'єктів національної безпеки: 1) людина і громадянин – їхні конституційні права і свободи – це сфера особистої безпеки; 2) суспільство – його духовні, морально-етичні, культурні, історичні, інтелектуальні та матеріальні цінності, інформаційне і навколишнє природне середовище і природні ресурси – сфера суспільної або громадської безпеки; 3) держава – її конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність – сфера державної безпеки [5].

Громадський порядок – це система відносин, належний порядок, що склався у суспільстві, який відповідає інтересам держави та всіх її громадян. Зміст громадського порядку тісно переплітається зі змістом громадської безпеки, яка репрезентує відносини, пов'язані з відведенням або ліквідацією шкідливих для життя і здоров'я людини наслідків, викликаних небезпечною для оточуючих поведінкою людей або дією стихійних сил природи. «Громадська безпека – це система зв'язків і відносин, що складаються відповідно до техніко-юридичних норм, при використанні об'єктів, що представляють підвищену небезпеку для життя і здоров'я людей, майна державних і громадських організацій і громадян при настанні особливих умов у зв'язку зі стихійними лихами або іншими надзвичайними обставинами» – вважають А.В. Серьогін та Л.Л. Попов [7, с.78].

До сфери громадської безпеки, О.І. Остапенко слушно відносить ті суспільні відносини, що попереджують або усувають шкідливі для життя та здоров'я людини наслідки, які можуть бути заподіяні в результаті дій людей штучним або природнім джерелом підвищення небезпеки, і вважає, що громад-

ська безпека є частиною змісту громадського порядку [8, с.14–15]. Білоруський дослідник О.І. Гракович відзначає, що «у цілому під змістом громадської безпеки прийнято розуміти урегульовану систему суспільних відносин, які забезпечують запобігання негативних проявів стихійних сил природи (повеней, землетрусів, епідемій, пожеж і т.д.), а також джерел підвищеної небезпеки» [9, с.8]. Ф.С. Разарйонов та А.С. Прудніков наголошують, що «під громадською безпекою (у даному випадку на транспорті) розуміється система відносин, що виникають у процесі користування транспортними засобами (у сфері пасажирських і вантажних перевезень) на основі правових і організаційно-технічних норм (правил) з метою недопущення, попередження і припинення шкідливих наслідків при їхньому недотриманні» [10, с.5]. Такі правила і норми є загальнови-знаними та загальноприйнятими.

Досліджуючи діяльність міліції громадської безпеки, науковці дійшли висновку, що сьогодні при урахуванні детермінізму економічних умов в Україні до неї відносяться наступні основні види діяльності: охорона громадського порядку в громадських місцях; забезпечення безпеки дорожнього руху; здійснення паспортної та реєстраційної системи; забезпечення правил перебування на території України іноземних громадян і осіб без громадянства; здійснення ліцензійно-дозвільної системи; сприяння забезпеченню екологічної безпеки тощо [11; 12, с.10–11].

Адміністративно-правові засоби у своїй сукупності виступають одним з ефективних структурних елементів охоронної діяльності державних органів, яка спрямована на формування і розвиток суспільних відносин (і таких, що забезпечують громадську безпеку) на міцній нормативно-правовій базі [13]. На нашу думку, вивчення змісту і об'єктивної обумовленості адміністративно-правового захисту громадської безпеки актуальне як в теоретичному, так і в практичному плані.

Підвищення уваги до забезпечення громадської безпеки викликається зростанням

політичної активності мас, їх участі в зборах, мітингах, пікетуваннях, демонстраціях та страйках. Відомо, що у відповідності до Конституції України з метою зміцнення конституційного ладу народу України гарантується можливість реально користуватися політичними свободами. Їх реалізація (свобода слова, друку, зборів, мітингів, демонстрацій і т.п.) забезпечується наданням громадянам та їх організаціям приміщень, вулиць та майданів, широким поширенням інформації, можливістю використання преси, телебачення та радіо.

Крім того, дуже важливою подією для держави та суспільства в цілому є проведення в Україні чемпіонату Європи з футболу у 2012 році. Масові заходи такого рівня потребують масштабної підготовки у різних сферах діяльності. Забезпечення порядку та громадської безпеки, запобігання вчинення злочинів і правопорушень – найважливіші напрямки діяльності органів внутрішніх справ під час проведення чемпіонату.

Разом із тим, слід підкреслити, що всі надані Конституцією України права повинні здійснюватися у межах закону, з дотриманням прав і свобод інших громадян. Однак, конституційні права і свободи деякі об'єднання та окремі громадяни не завжди використовують в інтересах народу та зміцнення конституційного ладу з дотриманням законності та правопорядку. Інколи грубо порушується порядок організації та проведення зборів, мітингів, демонстрацій, порушується громадський порядок під час проведення футбольних матчів та інших спортивно-масових заходів, створюється атмосфера взаємної неповаги, дехто діє агресивно, чинить злісну непокору законним розпорядженням та вимогам працівників правоохоронних органів. Це призводить до застосування до порушників адміністративних засобів впливу з метою запобігання та попередження посягань на громадську безпеку.

Наприкінці підкреслимо, що громадська безпека як фундаментальна категорія в методології правознавства, як справедливо стверджують М.І. Панов та В.П. Тихий [14], має

багатозначність, багатоаспектність, є гранично широка за обсягом та глибока за змістом категорія.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. – К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.

2. Дзьобань О. П. Національна безпека в умовах соціальних трансформацій (методологія дослідження та забезпечення) : монографія / О. П. Дзьобань. – Х. : Константа, 2006. – 440 с.

3. Ліпкан В. А. Безпекознавство : навч. посіб. / В. А. Ліпкан. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2003. – 208 с.

4. Нікітін Ю. Організаційно-правові засади побудови системи внутрішньої безпеки українського суспільства / Ю. Нікітін // Право України. – 2008. – №7 – С. 118–122.

5. Закон України «Про основи національної безпеки України» : від 19.06.2003 р., № 964-IV // ВВР України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.

6. Левицька М. Б. Теоретико-правові аспекти забезпечення національної безпеки органами внутрішніх справ України: дис. ... кандидата юрид. наук : спец. 12.00.01 / Левицька Марина Борисівна. – К, 2002. – 207 с.

7. Попов Л. Л. Административное право и административная деятельность органов внутренних дел / Л. Л. Попов, А. П. Коренев, В. А. Круглов. – М. : Акад. МВС СССР, 1990. – 223 с.

8. Адміністративна діяльність : навч. посіб. / [В. В. Новиков, М. В. Ковалів, В. П. Столбовий та ін.] ; за ред. О. І. Остапенка. – Львів : Львівськ. ін-т внутр. справ при НАВС України, 2002. – 252 с.

9. Рябцев Л. М. Административная деятельность органов внутренних дел / Л. М. Рябцев, О. І. Гракович. – Минск : Акад. МВД Республики Беларусь, 1999. – 346 с.

10. Разаренов Ф. С. Организационно-правовые основы охраны общественного по-

рядка и обеспечение безопасности на транспорте / Ф. С. Разаренов, А. С. Прудников. – М. : Высш. юрид. заоч. шк. МВД СССР, 1990. – 44 с.

11. Закон України «Про міліцію» : від 20.12.1990 р., № 565-ХІІ // ВВР України. – 1991. – № 4. – Ст. 20.

12. Організація охорони громадського порядку / [Дворак С. Д., Долішний Г. П., Оліфер В. І. та ін.] ; за ред. Бучка М. Б. – Івано-Франківськ : Прикарпатськ. юрид. ін-т МВС

України, 2004. – 126 с.

13. Алексеев С. С. Правовые средства : постановка проблемы, понятие, классификация / С. С. Алексеев // Сов. государство и право. – 1997. – № 6. – С. 12–19.

14. Панов М. І. Безпека як фундаментальна категорія в методології правознавства (до постановки проблеми) / М. І. Панов, В. П. Тихий // Вісник Академії правових наук України. – 2000. – № 3 (22). – С. 10–16.

Джагунов Г. В. Сутність та значення громадської безпеки в державі / Г. В. Джагунов // Форум права. – 2010. – № 4. – С. 292–296 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10dgvbvd.pdf>

Досліджено поняття «громадська безпека» та співвідношення його з поняттями «громадський порядок» і «забезпечення громадської безпеки».

Джагунов Г.В. Сущность и значение общественной безопасности в государстве

Исследовано понятие «общественная безопасность» и соотношение его с понятиями «общественный порядок» и «обеспечение общественной безопасности».

Dzhagupov G. V. Essence and Value of Public Safety is in the State

A concept «public safety» is in-process investigational and to correlation of him with concepts «public peace» and «providing of public safety».